

NOTISER

Ra-moräner vid Helgelandskusten?

Av

HARALD SVENSSON

(Geografiska Institutionen Lund.)

Större rikttningsbestämda moränförekomster äro för Trøndelag kända genom undersökningar av bl. a. Holtedahl (1928) och Undås (1942). I Troms har bl. a. Grønlie (sammanfattat 1940) undersökt en väl utvecklad moränserie. Dessa forskare äro av den åsikten, att moräner vid Trondheimsfjorden respektive i Tromsö-Lyngen-området kunna parallelliseras med ra-erna i Syd-Norge.

Om nämnda forskares antagande är korrekt, bör det med den brutenhet, som den nordnorska kusten besitter, finnas ännu andra, hittills okända moräner av motsvarande ålder och ursprung mellan de angivna områdena. Detta är en av författarens arbetshypoteser i de pågående glacialgeologiska undersökningarna vid Helgelands och Nordtrøndelags kust.

I form av detta meddelande skall här en observation från sydligaste Helgeland i korthet omnämnas.

Under rekognoseringar sommaren 1954 påträffade jag på östra sluttningen av Heilhornmassivet (topografiska kartbladet H 19 Leka, geologiska generalkartet Vega) en imponerande moränvall av nära fem kilometers obruten längd (fig. 1). I branta sluttningar blir den ibland diffus men framstår då såsom en tydlig morängräns (nedre vänstra delen av fig. 2). Norr om Botnet uppträder en annan moränvall, som av allt att döma bildar fortsättning på Heilhornmoränen.

På det geologiska generalkartet Vega (Rekstad 1917) är moränförekomster angivna i Horndalen och vid Lysfjord. Däremot saknas uppgift, såväl på kartan som i dess beskrivning, om den här behandlade moränvallen.

På grund av avsaknaden av vegetation inom sin övre del, vilken jämte västsluttningen är starkt utsatt för vindar, avtecknar sig moränvallen distinkt på flygfoto (fig. 2). (En flygfotografering över en del av området möjliggjordes 1955 genom bidrag från Statens naturvetenskapliga forskningsråd.)

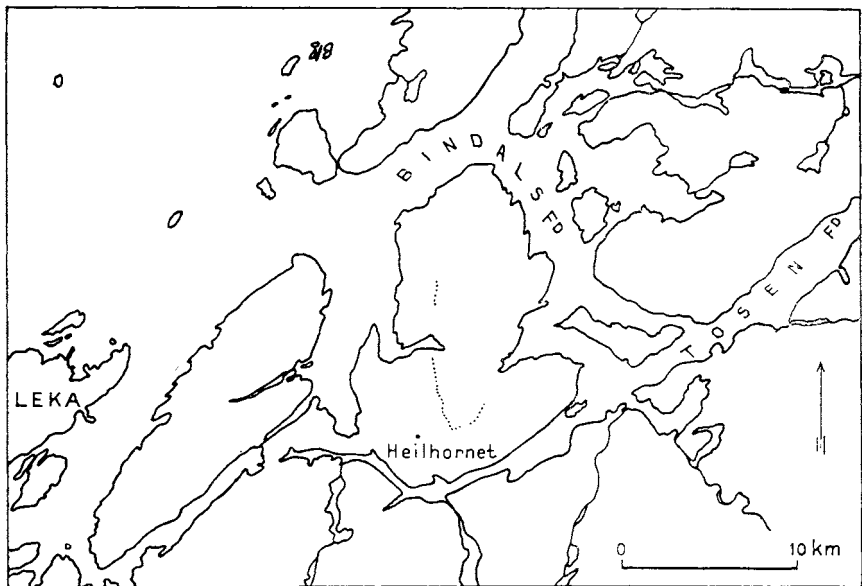

Fig. 1. Området kring yttre Tosenfjorden. Den prickade linjen anger det behandlade moränstråket.

Moränvallens mäktighet, vilken varierar med berggrundsyntans topografi, kan ej exakt angivas beroende på att materialet avsatts i en sluttning. Vid bäckgenombrottet mellan Kuglen och Lillehornet (fig. 2) är vallen emellertid genomskuren till 16 meters djup ned till fast berg; vid Amundstj., som är uppdämd av moränen, har en 25 meter djup passage eroderats.

Höjden växlar för olika delar av moränvallen. Inom det avsnitt, vilket återgives på fig. 2, varierar moränens höjd mellan 510 och 475 m ö.h. Framför Amundstj. ligger överdelen av vallen 385—390 m ö.h.

Det i moränen ingående materialet är av utpräglad lokalt ursprung med en ansamling av block på västra sidan av moränvallen (distalsidan). Sekundärt sker även en anrikning utav block på vallens krön genom deflationen (fig. 3).

En inom några delar av moränen svagt framträdande, dubbel rygiform låter antyda en upprepad hopskjutning av materialet.

Heilhornmoränen har avsatts under inflytande av ett östligt istryck. Moränvallen buktar sålunda följsamt in i sluttningens större och mindre konkaviteter (fig. 3).

Moränen måste sättas i samband med under avsmältningstiden i Tosenfjorden befintliga ismassor, vilka under inflytande av skärpta klimatiska förhållanden aktiverats. Den till moränen svarande

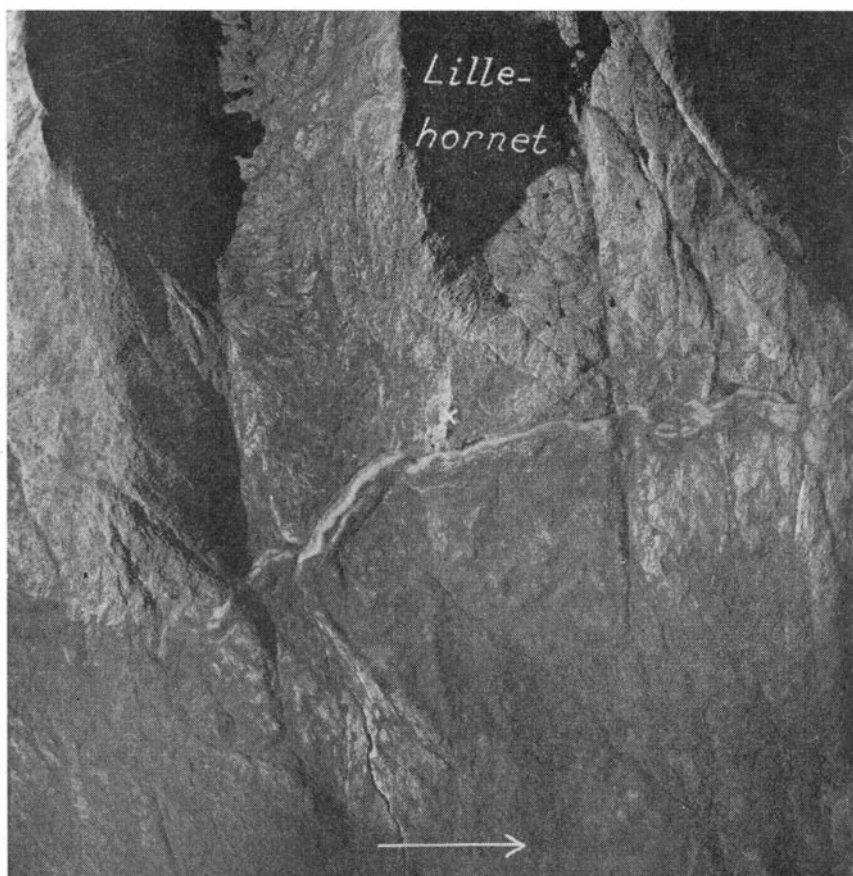

Fig. 2. Parti av Heilhornmassivets östra sluttning med Heilhornmoränens norra del. Flygfoto från 4000 meters höjd.

fria isranden, härrörande från fjordglaciärerna kan ha nått ut på strandflaten i väster.

Heilhornmoränen utgör inget yttersta israndläge, eftersom såväl i högre belägna delar av Heilhornmassivet som på strandflaten isskuring iakttagits. Isskuring förekommer sålunda helt ut på Sklinna.

Av intresse har varit att undersöka om andra moränackumulationer av samma slag och omfattning som den beskrivna förekomma på Heilhornmassivets östra sida, särskilt då sådana som äro belägna på lägre nivå och avsatta under inflytande av en senare Tosenglaciär. Sådana moräner, vilka kunnat tagas såsom indicier på en senare, markant klimatförsämring, ha ej påträffats. Det normala täcket

Fig. 3. Moränvallen vid ingången till passet mellan Kuglen och Lillehornet. Bilden tagen i sydostlig riktning från den med ett kors utmärkta punkten på fig. 2.

av ablationsmorän på slutningen nedanför Heilhornmoränen antyder också en störningsfri avsmältning, sedan moränen ackumulerats.

Ett bestämt ställningstagande ifråga om konnektion av moränlinjer vid Helgelandskusten med Tautra- och Tromsö-Lyngentrinet är ej möjligt, förrän observationsmaterialet rörande andra iakttagna moräner i området slutgiltigt sammanställts. Konstateras kan dock att moräner förekomma och att i dessa en klimatförsämring finns registrerad.

ANFÖRD LITTERATUR

- GRÖNLIE, O. T., 1940. On the traces of the ice ages in Nordland, Troms, and the southwestern part of Finnmark in northern Norway. Norsk geol. tidskr. 20.
- HOLTEDAHL, O., 1928. Om landisens bortsmeltning fra strøkene ved Trondhjemsfjorden. Norsk geogr. tidskr. II.
- REKSTAD, J., 1917. Vega. Beskrivelse til det geologiske generalkart. N.G.U. 80.
- UNDÅS, I., 1942: On the late-quaternary history of Møre and Trøndelag (Norway). Det Kongl. Norske Vidensk. Selsk. skrift. 1942 nr. 2.

Manuskript mottatt 11. desember 1956.

Trykt august 1957.